

**Procesuiranje genocida:
MKSJ i budućnost međunarodnog krivičnog pravosuđa**

Sarajevo, 11. juni 2015.

**Serge Brammertz, glavni tužilac,
Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju**

Želio bih se zahvaliti Organizacionom odboru, uključujući Udruženje žrtava i svjedoka genocida i udruženje Majke enklave Srebrenica i Žepa, kao i donatorima poput Evropske komisije, što je organizovao ovu značajnu konferenciju i što mi je pružio priliku da danas s vama razgovaram.

Ova konferencija je ključni dio obilježavanja dvadesete godišnjice genocida u Srebrenici. U Potočarima će se idućeg mjeseca okupiti na desetine hiljada ljudi kako bi odali počtu žrtvama. To će biti prilika za ozbiljno razmišljanje. I to će biti prilika za sve nas da ponovo potvrdimo opredijeljenost da se spriječi da drugi ljudi iskuse patnje koje su doživjele desetine hiljada muškaraca, žena, djece i staraca tih mračnih dana prije 20 godina.

Naše teme za danas i sutra – istraživanje, dokumentovanje i procesuiranje genocida – ključne su ukoliko želimo u potpunosti shvatiti zajedničko obećanje da će buduće generacije biti pošteđene ponavljanja strahota iz prošlosti.

To je posao koji je i danas u toku. Bilo je uspjeha koji treba da nas ohrabre da i dalje pokušavamo, ali i neuspjeha koji nas podsjećaju na to kako se može učiniti mnogo više.

Ako pogledamo širom svijeta, danas ima mnogo više oružanih sukoba nego ikada od kraja Drugog svjetskog rata. Na žalost, genocid je i dalje veliki problem.

Svi se sjećamo kako se svjetska zajednica mobilizovala da se zaustavi genocid u Darfuru. Ipak, narodu Darfura i dalje je uskraćena pravda, a oni koji su optuženi da su

odgovorni za počinjene zločine i dalje su na slobodi, uprkos međunarodnim nalogima za hapšenje koji su izdati prije više godina.

Nakon što su u Centralnoafričkoj Republici uočeni alarmantni signali genocida, tamo su raspoređeni pripadnici mirovnih snaga UN-a da zaustave nasilje i zaštite civile. Ali stotine hiljada ljudi i dalje je raseljeno, a vjerski motivisani napadi na civile i dalje uzrokuju smrt hiljada osoba.

Jednu od najviše uznemirujućih paralela danas predstavlja kontinuirani progon vjerskih manjina od strane snaga takozvane Islamske države. Kada je na desetine hiljada Jezida zarobljeno na planini Sinjar, dok su se snage ID-a približavale, mnogi od nas su mogli vidjeti još jednu Srebrenicu.

Stoga je nesretna realnost da se genocid nastavlja, te da i dalje postoji potreba za pravdom. Zbog toga su konferencije poput ove od suštinskog značaja. Kako bi se odgovorilo na današnje izazove, moramo se iskreno, otvoreno i kritički osvrnuti na posljednjih 20 godina istraživanja i procesuiranja genocida u Bosni i Hercegovini.

S tim uvodom, želio bih iskoristiti svoje današnje napomene za postavljanje scene za kasnije diskusije o naporima MKSJ-a za privođenje odgovornih osoba pravdi.

Tokom svog mandata, Tužilaštvo je za izvršenje genocida teretilo 24 osobe. Protiv 20 osoba podignute su optužnice za genocid u Srebrenici. Skoro sve te osobe osuđene su po drugim oblicima individualne krivične odgovornosti.

Od ključnog značaja je to da smo više puta van razumne sumnje dokazali da je genocid u Srebrenici počinjen u okviru provođenja udruženog zločinačkog poduhvata. To je još jednom potvrđeno ove godine drugostepenim presudama u predmetima *Popović* i *Tolimir*.

Jednostavno govoreći, presudama MKSJ-a utvrđeno je da je postojao zajednički zločinački plan da se počine zločini u Srebrenici. Jedan broj viših funkcionera koji su učestvovali u tom zajedničkom planu učinio je to s genocidnom namjerom – odnosno, namjerom da unište zajednicu bosanskih Muslimana istočne Bosne. Drugi su izvršavali svoju ulogu u tom planu znajući da je namjera da se počini genocid.

Dakle, iz sudskog spisa je jasno da genocid u Srebrenici nije bio spontan, niti se radilo o činu nekolicine osvetnički raspoloženih vojnika. Genocid u Srebrenici bio je rezultat smišljenog, unaprijed smišljenog plana koji je pripremljen na najvišim nivoima rukovodstva, a zatim proveden organizovanom i koordinisanom akcijom.

Jedan dio tog plana obuhvatao je masovna pogubljenja muškaraca i mladića koji su zarobljeni poslije pada Srebrenice. Ti muškarci i mladići su zarobljeni, držani u najstrašnijim uslovima, a zatim su sistematski pogubljeni.

Ali genocid nije samo pitanje koliko ljudi je ubijeno. Naime, ono čime se genocid razlikuje od drugih zločina jeste namjera koja stoji iza djelovanja. Genocid je kada se zločini čine s namjerom da se uništi neka konkretna grupa u cjelini ili djelimično.

Bilo bi lako da našim istragama i krivičnim postupcima dominiraju strava i razmjere tih pogubljenja. Ali naučili smo važnu lekciju. U situacijama poput one u Srebrenici, od suštinske je važnosti da se bavimo zločinima počinjenim i nad muškarcima i ženama, da sagledamo cjelokupnu situaciju i da ne budemo zaslijepljeni unaprijed stvorenim predodžbama.

Na osnovu istraga, uspješno smo iznosili argumente da masovna pogubljenja treba shvatiti u kombinaciji s prisilnim premještanjem žena, djece i staraca. Te žrtve nisu bile samo silom protjerane iz svojih domova. Bile su podvrgnute teroru i nezamislivim okrutnostima u mjestima poput Potočara, dok su istovremeno bile prisiljene da bespomoćno gledaju kako njihove najmilije pripremaju za pogubljenje.

Da nismo krivično gonili za prisilno premještanje žena i djece, kao i za masovna pogubljenja, promakla bi nam slika genocida u Srebrenici. Kako je potvrdilo naše Žalbeno vijeće, kombinovani efekt prisilnog premještanja i ubijanja bio je bitan za zaključak da je počinjen genocid.

Naravno, učinak MKSJ-a nije savršen.

Ali MKSJ je pokazao da se pravda može postići. Sjećam se kad sam se s mnogima od vas prvi put sreo 2008. godine. U to vrijeme, imali ste veoma malo nade da će se Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću ikada suditi. Rekli ste mi: “Želimo vidjeti Karadžića i Mladića uhapšene, inače ne možemo početi da mislimo o budućnosti.”

Danas se njima obojici sudi, u dva od najznačajnijih predmeta u istoriji MKSJ-a. Pretresno vijeće će izreći presudu Karadžiću za nekoliko mjeseci, a nadamo se da će se izvođenje dokaza u predmetu *Mladić* završiti za godinu dana.

Ova dva suđenja treba da nas podsjetite da je za pravdu potrebna čvrsta opredijeljenost. Evropska unija i njena politika postavljanja uslova u tom pogledu zaslužuju posebnu pažnju. Valja reći da Karadžić i Mladić ne bi bili uhapšeni bez pritiska koji je vršila Evropska unija, a ni naše procesuiranje genocida u Srebrenici ne bi bilo tako uspješno.

Tužilaštvo nije odustalo od napora da pronađe Karadžića i Mladića. Nismo odustali ni od napora da dokažemo da je genocid počinjen širom drugih opština Bosne i Hercegovine tokom 1992. godine.

Još nismo postigli rezultate za koje vjerujemo da su dokazani na osnovu dokaza. Naravno, obezbijedili smo mnoge osuđujuće presude za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine počinjene u drugim opštinama Bosne i Hercegovine tokom 1992., uključujući one izrečene visokim funkcionerima kao što su Momčilo Krajisnik, Biljana Plavšić, Milomir Stakić i drugi. Ali, sudije, iako su prihvatile da je počinjeno “etničko čišćenje”, se još nisu složile da i ti zločini predstavljaju genocid.

Ipak, nastavili smo s istragama i rafiniranjem argumenata. U predmetu *Karadžić*, iznijeli smo naše do sada najtemeljitiye argumente. Sljedećeg mjeseca ćemo početi s izvođenjem dokaza u predmetu *Mladić* u vezi s masovnom grobnicom Tomašica kod Prijedora.

To što smo obezbijedili više osuđujućih presuda u velikoj mjeri je postignuto zahvaljujući žrtvama, preživjelima i njihovim porodicama, koji su pristali da svjedoče na našim suđenjima i da doprinesu procesu pravde. Od našeg prvog suđenja 1996. godine, na

MKSJ-u je svjedočilo više od četiri i po hiljade svjedoka. 50% od tog ukupnog broja došlo je iz Bosne i Hercegovine.

U vezi sa Srebrenicom, naša krivična gonjenja u velikoj mjeri su se oslanjala na svjedočenja ljudi koji su preživjeli masovna pogubljenja. Zbog njihove hrabrosti, danas znamo šta se desilo u skladištu u Kravici, u Orahovcu, u Petkovicima. Znamo za stravične uslove u kojima su držane žrtve i kako okrutno su primoravane da pate. Znamo kako organizovana i metodična su bila ta ubijanja. Znamo da su oni koji su naredili zločine pokušali da ih prikriju. Ali, zbog preživjelih, mogli smo da pokažemo istinu o onome što se desilo.

Zbog toga što su preživjeli i članovi porodica došli da svjedoče, znamo i istinu o onome što se dešavalo u Potočarima i poslije toga. Znamo za premlaćivanja, ubijanje i silovanje. Znamo za dječake i muškarce koje su istjerali iz autobusa. Znamo za njihov strah za bezbjednost najmilijih i znamo za bol koji su pretrpjeli kad su saznali užasnu istinu da se njihovi muževi, očevi i sinovi neće vratiti.

Zbog svjedoka su sve te činjenice sada javno poznate. Iako su naša suđenja prije svega u svrhu pravde, naš rad je takođe u velikoj mjeri doprinio govorenju istine i, nadamo se, pomirenju.

Uložili smo maksimalne napore u istragu o genocidu u Srebrenici. Ali podjednako smo bili operdijeljeni da preduzmemo sve moguće korake u cilju istrage i krivičnog gonjenja drugih velikih zločina, nezavisno od svih faktora nacionalnosti ili vjeroispovijesti, i bez obzira na službeni status.

Iako će se MKSJ uskoro zatvoriti, pravda za te zločine nije u potpunosti ostvarena. Sada je odgovornost nacionalnih pravosudnih vlasti da nastave naš posao procesuiranjem onih koji još nisu pozvani na odgovornost za zločine u Srebrenici i širom regiona. Do sada je bilo pozitivnih koraka, kao što su zajedničke akcije hapšenja koje su nedavno provele vlasti BiH i Srbije. A Tužilaštvo će i dalje podržavati nacionalne organe omogućavanjem pristupa dokazima koje smo prikupili i izgradnji njihovih kapaciteta. Ali, ostaje još mnogo toga da se uradi.

Izvan sudnice, još uvijek treba riješiti važna pitanja. Jedno od tih pitanja je kompenzacija za žrtve. Iako zakon predviđa mogućnost traženja odštete od izvršilaca zločina, mnoge žrtve nemaju sredstava da angažuju advokate, a sudski postupci su često suviše spori i komplikovani.

Nestale osobe su i dalje goruće pitanje.

Još jedno pitanje je negiranje zločina. Negiranje zločina se nikada ne smije prihvatiti. Negiranje da su počinjeni genocid, zločini protiv čovječnosti i ratni zločini nanosi ogromnu patnju žrtvama i preživjelima. Sve žrtve zaslužuju osnovno poštovanje tako što će se priznati nepravde koje su im nanesene.

U zaključku, moramo priznati da je bilo i uspjeha i neuspjeha iz kojih možemo učiti, tako da će ubuduće istraga i procesuiranje genocida biti snažnije i još uspješnije. Kako sam pomenuo na početku izlaganja, to je jedan razlog zašto su konferencije poput ove značajne za budućnost međunarodnog krivičnog pravosuđa.

Istovremeno, takođe je važno ne izgubiti iz vida zašto je ovaj rad važan danas, ovdje, u Bosni i Hercegovini. Kada me pitaju koji mi je momenat, kao tužiocu MKSJ-a, bio najznačajniji, odgovor je moja prva posjeta Srebrenici. Hodajući kroz redove grobova, vidjevši mjesta pogubljenja, razgovarajući sa žrtvama i gledajući slike njihovih najmilijih koje su izgubile. To mjesto će biti trajan podsjetnik na ogromne patnje i boli koje ljudi mogu nanijeti jedni drugima. Kasnije sam doživio isto kada sam saznao za zločine u mjestima poput Uzdola i Čelebića.

Prošle sedmice sam bio u Nirnbergu u Njemačkoj, na otvaranju Međunarodne akademije o nirnberškim principima. Prije više od 70 godina, taj grad je bio epicentar nacističke propagande i mržnje. Danas, on stoji kao spomenik moći razuma i pravde. Dokumentacioni centar otkriva kako je nacionalizam doveo do genocida. Istorijska sudnica 600 priča priču o rađanju međunarodnog krivičnog pravosuđa. Bez obzira na to koliko neugodna može biti, ono što se pamti u Nirnbergu je istina.

Ono što sam u posljednjih sedam godina naučio je da je prihvatanje istine prvi korak ka pomirenju. To nije dovoljno, ali jeste *conditio sine qua non*. Naš posao kao tužilaca je da

bacimo svjetlo na ono što je skriveno i da utvrdimo činjenice na osnovu dokaza koje smo prikupili. I dalje se nadam da taj posao, iako nije savršen, može pomoći da se doprinese pomirenju i mirnijoj budućnosti.

Hvala vam na pažnji i podršci. Želim vam svima uspješnu konferenciju.